

Dariusz Jarosz

(Polska Akademia Nauk,
Instytut Historii im. T. Manteuffla)*

GLÓWNE PROBLEMY POLSKO-WŁOSKIEJ WSPÓŁPRACY GOSPODARCZEJ W LATACH 1959–1970

Streszczenie. Nowe otwarcie w polsko-włoskich stosunkach gospodarczych nastąpiło na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX w.. Efektem tego otwarcia były umowy podpisane w 1958 i w 1960 r. oraz stopniowe zwiększenie obrotów handlowych. Kolejne etapy tej współpracy wyznaczają umowy: z 14 lipca 1965 r. (o współpracy gospodarczej, przemysłowej i technicznej) i z 18 lutego 1970 r. (o stosunkach handlowych i gospodarczych).

Obroty handlowe z Włochami w 1969 r. stanowiły blisko 3% całości obrotów polskiego handlu zagranicznego z rozwiniętymi krajami kapitalistycznymi. W 1966 r. Włochy zajmowali czwarte miejsce (po Wielkiej Brytanii, RFN i USA) w polskim eksporcie do rozwiniętych krajów kapitalistycznych i drugie miejsce w imporcie z tej grupy państw. Polska eksportowała do Włoch głównie towary rolno-spożywcze oraz surowce (węgiel, siarka) a importowała maszyny i urządzenia oraz półfabrykaty hutnicze i chemiczne.

W latach sześćdziesiątych władze PRL zdecydowały się na duże zakupy inwestycyjne we Włoszech. W 1965 r. władze polskie podpisały porozumienie z Fiatem na produkcję w Polsce samochodu średniolitrażowego (Fiat 125p), na co uzyskały duży kredyt. Współpraca z turyńskim koncernem była najbardziej rozpoznawalnym elementem polsko-włoskiej kooperacji przemysłowej w tym okresie.

Słowa kluczowe: polsko-włoskie stosunki gospodarcze 1959–1970, Fiat w Polsce, polsko-włoska wymiana handlowa 1959–1970, Fabryka Samochodów Małolitrażowych, Fabryka Samochodów Osobowych.

Powojenne relacje polsko-włoskie, jak wiadomo z istniejących już opracowań¹, przeszły ewolucję, której rytm wyznaczały wzrastające podziały na bloki polityczno-militarne. Klimat współpracy, jeszcze dominujący

* Instytut Historii im. T. Manteuffla Polskiej Akademii Nauk, Warszawa, e-mail: darjarosz@wp.pl.

¹ Zob. m.in. D. Jarosz, M. Pasztor, *Skazani na podległość. Z dziejów stosunków polsko-włoskich 1945–1958*, Warszawa 2013; S. Długosz, W. Szczepaniec, *Stosunki handlowe Polski z rozwiniętymi krajami kapitalistycznymi*, Warszawa 1974; G. Bernatowicz, *Stosunki polsko-włoskie 1944–1989*, Warszawa 1990; K. Szczepaniec, *Polsko-włoskie stosunki gospodarcze*, „Stosunki Międzynarodowe” 1989, nr 3; S. Rudnik, *Stosunki polsko-włoskie w latach 1945–1975*, Słupsk 1978.

w pierwszych latach powojennych, zaczął ustępować konfrontacji, która swoje apogeum osiągnęła na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych XX w. W przypadku polsko-włoskich stosunków gospodarczych przejawem tej konfrontacji były m.in. wzrastające i jak się okazało niemożliwe do przewyciężenia rokowania w sprawie wzajemnych roszczeń finansowych. Głównym celem władz polskich było uniknięcie konieczności płacenia przedwojennych długów wobec Włoch oraz odszkodowań wynikających z przyjęcia ustawy o nacjonalizacji przemysłu z 3 stycznia 1946 r. W tym celu zamierzano wykorzystać zapisy traktatu pokojowego z Włochami, ratyfikowanego przez Polskę w 1947 r. Rozmowy polsko-włoskie na ten temat doprowadziły do kompromisu – tzw. protokołu genewskiego, parafowanego 3 czerwca 1949 r., w którym rząd włoski zrzekał się spłaty polskich długów przedwojennych w zamian za zrzeczenie się przez rząd polski odszkodowań wojennych od Włoch. W wyniku wzrostu napięcia w polityce międzynarodowej protokół nie wszedł w życie². Odtąd Rzym systematycznie (choć bezskutecznie) upominał się o rozwiązanie kwestii znacjonalizowanego mienia włoskiego.

Komplikacje finansowe we wzajemnych relacjach zwiększały trudności w polsko-włoskiej współpracy handlowej. Włochy były coraz bardziej ukierunkowane na współpracę z USA i państwami Zachodu i coraz mocniejsze gospodarczo dzięki pomocy amerykańskiej udzielonej w ramach planu Marshalla. Polski towar eksportowy nr 1 do Włoch – węgiel – już nie był tak istotny zważywszy na jego dostawy z USA. Do tego dochodziły wzrastające restrykcje w handlu między Wschodem i Zachodem. Władze warszawskie, niewykluczone, że pod wpływem Moskwy, zdecydowały się na zerwanie zawartego w kwietniu 1948 r. kontraktu z Fiatem na budowę fabryki samochodów w Polsce.

W warunkach wzrastających napięć politycznych stosunki gospodarcze znalazły się w regresie. Wartość polsko-włoskiej wymiany handlowej, która po wojnie dobrze się rozwijała i osiągnęła apogeum w 1949 r., od tego roku systematycznie malała i osiągnęła dno w latach 1956–1957.

Celem przedstawianego studium jest analiza procesu „odwilży” w polsko-włoskich stosunkach gospodarczych, jaka nastąpiła od 1959 r. oraz ich rozwoju w okresie rządów Władysława Gomułki. Podstawę źródłową stanowią przede wszystkim niewykorzystywane jeszcze przez historyków dokumenty archiwalne polskie i włoskie, zgromadzone w najważniejszych centralnych archiwach obu państw. Znacznie więcej udało się ich odnaleźć w archiwach warszawskich niż rzymskich, co wynika przede wszystkim z trudności udostępniania ich przez stronę włoską (ze względu na nieuporządkowanie, brak pomocy archiwalnych, rozproszenie).

² D. Jarosz, *Władze polskie wobec problemu roszczeń finansowych w stosunkach z Włochami w latach 1945–1956*, „Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX wieku” 2013, t. 11, s. 135–145.

Nawiązywanie współpracy: nowe umowy

Odwilż popaździernikowa w Polsce i osłabienie zimnowojennej konfrontacji umożliwiło wznowienie faktycznie wcześniej zamrożonych relacji handlowych. Jako istotną oznakę zmian w tym zakresie należy uznać rozmowy, trwające od 14 stycznia do 25 lutego 1958 r., które owocowały podpisaniem ważnych umów. Układ płatniczy, który wchodził w życie z dniem 1 kwietnia tego roku, regulował w sposób korzystniejszy niż dotychczas kwestie walutowe w rozliczeniach finansowych. Wprowadzony został wolnodewizowy rozrachunek wzajemnych płatności. Porozumiano się również co do warunków spłaty polskiego zadłużenia z tytułu wykorzystania kredytu technicznego z 1949 r. oraz dodatkowego kredytu przyznanego Polsce przez stronę włoską. Spłata zadłużenia w kredycie technicznym miała nastąpić w latach 1958–1961 (oprocentowanie 3%), podobnie jak kredytu dodatkowego. Obciążenia z tego tytułu miały wynosić: w 1958 r. – 580 tys. dolarów płatne 31 grudnia 1958 r.; w 1959 r. – 1,4 mln dolarów, w 1960 r. – 1,14 mln dolarów, w 1961 r. – 1,14 mln dolarów. Strona włoska uzależniła podpisanie tej umowy od wymiany listów w sprawie starych roszczeń finansowych, na co zgodzili się polscy negocjatorzy.

Kolejny krok na drodze do zacieśnienia kontaktów stanowiła wizyta we Włoszech ministra handlu zagranicznego Witolda Trąmpczyńskiego w dniach 30 czerwca – 5 lipca 1960 r. Przeprowadził on rozmowy ze swoim włoskim odpowiednikiem Mario Martinellim. Skonkretyzowanie nawiązanej współpracy nastąpiło 27 listopada 1960 r. w Warszawie. Zostały wówczas podpisane trzy umowy: handlowa (czteroletnia – pierwsza wieloletnia umowa tego typu zawarta między Polską i państwem członkowskim EWG), o współpracy naukowo-technicznej i o dostawach sprzętu inwestycyjnego. Ta ostatnia, przewidująca udzielenie Polsce 30 mln dolarów kredytu pozwalała na sfinansowanie importu sprzętu inwestycyjnego z Włoch³.

25 lutego 1965 r. w Rzymie sygnowano pięcioletnią umowę odnośnie wymiany handlowej, obowiązującą do końca 1970 r. Zapisano w niej, że „leży w interesie obu Krajów, aby rozwój wymiany odbywał się na bazie zrównoważonej”. Dostawy towarów przewidziane umową miały być dokonywane w sposób przez nią ustalony oraz zgodnie z tymi postanowieniami umowy handlowej z 15 czerwca 1949 r. i protokołu handlowego z 25 lutego 1958 r., które „nie pozostają w sprzeczności z postanowieniami niniejszej umowy”. Do umowy – po raz pierwszy w stosunkach z krajem z EWG – wprowadzono klauzulę dopuszczającą stopniową libe-

³ G. Bernatowicz, *op. cit.*, s. 83–84; Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych [dalej: AMSZ], 22/76, w. 6, Notatka w sprawie współpracy gospodarczej między Polską a Włochami, Warszawa, 6 X 1965 r., k. nlb.; Archivio Centrale dello Stato, Rzym [dalej: ACS], Presidenza del Consiglio dei Ministri (dalej: PCM), Ufficio Consigliere Diplomatico, busta 33, Ministero degli Affari Esteri Direzione Generale degli Affari Economici, Uff II al. Ministro Carlo Marchioni, Appunto Scambi commerciali Italo-Polacchi, Roma, 14 III 1963, k. nlb.

ralizację importu towarów polskich do Włoch pod warunkiem zrównoważenia wzajemnych obrotów w 1965 r. (czego jednak nie udało się osiągnąć).

Wymiana, zgodnie z ówczesnymi regułami handlu między Wschodem i Zachodem, odbywała się przy użyciu ustalonych kontyngentów dostaw, przy czym strona włoska miała zbadać możliwość liberalizacji importu z Polski. Równocześnie strona polska zobowiązała się rozważyć możliwość zapewnienia eksportowi włoskiemu do Polski wzrostu równego temu, który zapewni strona włoska, biorąc pod uwagę strukturę gospodarki Włoch. Obie strony deklarowały dołożenie wszelkich starań, aby ceny towarów dostarczanych na mocy umowy były ustalane na podstawie cen światowych. Taki model wymiany handlowej znacznie usztywniał realizację zamówień, utrudniał ich realizację i elastyczność reakcji na aktualne potrzeby obu stron.

W protokole wykonawczym do tej umowy ustalono, że realizacja pozycji wymienionych na listach kontyngentowych powinna wynosić minimum 30 mld lirów włoskich rocznie dla każdej ze stron.

Jednocześnie powołano do życia Komisję Mieszaną, złożoną z delegatów rządów włoskiego i polskiego w celu nadzorowania właściwego funkcjonowania umowy oraz wysuwania wszelkich pożytecznych wniosków, które by mogły zapewnić dalszy rozwój wymiany między oboma krajami.

Na liście polskiego eksportu do Włoch najważniejsze wartościowo pozycje stanowiły: węgiel kamienny – 1,2 mln t., skóry cielęce – 800 mln lirów, obrabiarki i części zamienne – 1000 mln lirów, tarcica iglasta – 270 mln lirów oraz cukier i glina ogniotrwała. Włoski eksport do Polski obejmował przede wszystkim włókna sztuczne – za 1200 mln lirów, przędzę z włókien sztucznych – za 1500 mln lirów, rury żeliwne i stalowe – za 2000 mln lirów, wyroby hutnicze gotowe – za 4400 mln lirów, łożyska toczne – za 1200 mln lirów, obrabiarki – za 1650 mln lirów, statki – za 1500 mln lirów. W towarzyszących umowie listach przewodniczącego delegacji włoskiej do przewodniczącego delegacji polskiej ustalono niektóre kwestie szczegółowe, w tym dotyczące żeglugi morskiej, sprzedaży do Włoch tkanin lnianych, produktów chemicznych, ziemniaków i cebuli oraz zakupu przez Polskę samochodów osobowych, owoców cytrusowych, win i niektórych innych towarów. Strona włoska obiecała zbadać możliwość zezwolenia na eksport zboża z przeznaczeniem dla Polski, o ile sytuacja rynku wewnętrznego i produkcja w roku 1965 na to pozwolą⁴.

Z punktu widzenia ustalania reguł długotrwałej współpracy gospodarczej, a zwłaszcza kooperacji między branżami i przedsiębiorstwami obu państw, istotne znaczenie miała podpisana 14 lipca 1965 r. (na okres bezterminowy) dwustronna umowa o współpracy gospodarczej, przemysłowej i technicznej. Dla realizacji tego zadania została powołana polsko-włoska Komisja Mieszana,

⁴ AMSZ, 23/76, w. 8, Umowa wielostronna między Rządem polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Rządem Republiki Włoskiej odnośnie wymiany handlowej, podpisana w Rzymie 25 II 1965 r., k. nlb.; G. Bernatowicz, *op. cit.*, s. 87–88; S. Długosz, W. Szczepaniec, *op. cit.*, s. 296.

która w latach 1966–1970 zebrała się trzy razy (we wrześniu 1966 r., w kwietniu 1968 r. i w kwietniu 1970 r.). Powołała ona grupy robocze w zakresie przemysłów: hutniczego, gumowego, budowy okrętów, środków transportu drogowego oraz kopalnianego wraz z wyposażeniem. Ustalenie składu osobowego grup roboczych dokonane zostało formalnie 30 grudnia 1966 r., przy czym do pierwszych ich spotkań doszło z poważnymi opóźnieniami w okresie od marca 1967 r. (grupa górnicza) do maja 1969 r. (grupa przemysłu gumowego).

Na II sesji Komisji Mieszanej w Warszawie w dniach 1–2 kwietnia 1968 r. postanowiono utworzyć nowe grupy: przemysłu maszyn budowlanych i drogowych oraz przemysłu budowy wyposażenia dla przemysłu chemicznego i petrochemicznego. Na II sesji strona włoska wyraziła zainteresowanie stworzeniem dodatkowych grup: przemysłu lekkiego, mechanicznego (zwłaszcza artykułów gospodarstwa domowego), transportu kolejowego oraz możliwościami współpracy technicznej i naukowej w dziedzinie tektury i celulozy.

W komunikacie wypracowanym w trakcie obrad III sesji Komisji Mieszanej w Rzymie (13–16 kwietnia 1970 r.) wyrażono postulat aktywizacji grup roboczych. Omówiono możliwości wprowadzenia dalszych ułatwień celnych w wykonaniu dwustronnych układów, przy czym strona włoska oświadczyła, że wystąpiła już w tej sprawie na forum EWG.

Potwierdzono, że dla transakcji kooperacji przemysłowej zatwierdzonych przez kompetentne władze obu krajów, wydawane będą wszelkie zezwolenia o ile okażą się konieczne dla realizacji odnośnych kontraktów, z utrzymaniem w mocy zasady, że import wyrobów objętych kontyngentowaniem będzie realizowany poza listami kontyngentowymi. Strona polska poinformowała o swym zainteresowaniu szeroką kooperacją z przedsiębiorstwami włoskimi. Współpraca ta miała polegać na zakupach we Włoszech, na dogodnych warunkach kredytowych, licencji i dokumentacji technicznej, jak również instalacji i urządzeń. Spłaty tych zakupów miały następować w ramach porozumień o kooperacji przemysłowej między bezpośrednio zainteresowanymi przedsiębiorstwami obu krajów, za pomocą częściowych lub całkowitych dostaw towarów wyprodukowanych w oparciu o dokonane w obu państwach zakupy technologii, instalacji i urządzeń.

Za tymi optymistycznie nakreślonymi perspektywami nie szły jednak czyny – a przynajmniej tak uważała strona polska. Jej zdaniem działalność grup roboczych utknęła na uzgodnieniach, wymianie propozycji i na stwierdzeniu możliwości współpracy, które miały być realizowane drogą bezpośrednich kontaktów zakładów i firm zainteresowanych, a które nie zostały wykorzystane i nie były kontynuowane w praktycznym działaniu. To ograniczanie się do „pięknych słów”, bez zbytnej skłonności do wypełniania ich rzeczywistą treścią, to zresztą była cecha kontaktów z włoskimi czynnikami oficjalnymi nie tylko na polu gospodarczym⁵.

⁵ AMSZ, 27/76, w. 7, Notatka w sprawie stanu i perspektyw rozwoju polsko-włoskiej kooperacji przemysłowej, Rzym 20 VIII 1970 r., k. nlb.

Kolejna umowa między rządem PRL a rządem Republiki Włoskiej w sprawie stosunków handlowych i gospodarczych została podpisana w Rzymie 18 lutego 1970 r. Istotną nowością, wprowadzoną do tekstu tego porozumienia było potwierdzenie, że „obroty handlowe między obu krajami będą odbywać się na warunkach swobodnej wymiany”, a wyroby, będące przedmiotem tej wymiany, mają korzystać „z traktowania kraju najbardziej uprzywilejowanego takiego, jakie przewidziane jest również w obowiązującym traktacie handlowym podpisanym 12 maja 1922 roku”. Biorąc pod uwagę „swoje uczestnictwo w GATT, jak również odnośne warunki tego uczestnictwa”, sygnatariusze potwierdzali „ponownie intencję ułatwienia dostępu do swych rynków dla towarów polskich i włoskich”. Umowa ta ustalała najogólniejsze reguły relacji handlowych i gospodarczych obu państw na najbliższe pięć lat, tj. do końca 1974 r.⁶

Rozwój wzajemnych stosunków handlowych mógł być możliwy również dzięki uzyskaniu kredytów. Według polskich szacunków zadłużenie Polski we Włoszech według stanu na dzień 1 stycznia 1970 r. wynosiło 65 mln dolarów i miało być spłacone ze zwiększonego eksportu⁷.

Efekty współpracy handlowej

O tym, że Włochy stawały się ważnym partnerem w relacjach PRL świadczą „twarde” dane, dotyczące wzajemnych obrotów handlowych. Szczególnie widoczne jest to wówczas, gdy ujmujemy je w szerszym kontekście wyników wymiany handlowej z innymi krajami (tab. 1).

Tabela 1

Polsko-włoskie obroty handlowe w latach: 1955 i 1960–1970 (w zł dewizowych)
na tle obrotów z innymi państwami

	1955		1960		1961		1962		1963		1964	
	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%
Włochy												
Import	33 496	0,9	86 452	1,4	122 044	1,8	118 823	1,6	140 635	1,8	130 414	1,6
Eksport	25 556	0,7	121 827	2,3	129 783	2,2	158 208	2,4	182 469	2,6	208 950	2,5
Saldo	-7940		+35 375		+7739		+39 385		+41 834		+78 536	

⁶ AMSZ, 46/77, w. 4, Wieloletnia umowa między rządem PRL a rządem Republiki Włoskiej o stosunkach handlowych i gospodarczych, Rzym, 18 lutego 1970, k. nlb.

⁷ AMSZ, 27/76, w. 7, Polityka zagraniczna Włoch (w związku z wizytą wiceministra spraw zagranicznych A. Salizzoniego 23–29 IX 1970), k. nlb.

	1955		1960		1961		1962		1963		1964	
	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%
Obroty	59 052		208 279		251 827		277 031		232 104		339 364	
Francja												
Import	137 698	3,7	103 513	1,7	81 609	1,2	102 046	1,4	181 580	2,3	178 804	2,2
Eksport	51 406	1,4	59 551	1,1	56 558	0,9	101 723	1,5	83 616	1,2	145 866	1,7
Saldo	-86 292		-43 962		-25 051		-323		-97 964		-32 938	
Obroty	189 104		163 064		138 167		203 769		265 196		324 670	
RFN												
Import	91 839	2,5	267 552	4,5	265 979	3,9	250 222	3,3	241 317	3,0	295 203	3,6
Eksport	112 923	3,1	273 559	5,2	344 946	5,7	333 190	5,1	356 357	5,0	370 395	4,4
Saldo	+21 084		+6004		+78 967		+82 968		+115 040		+75 192	
Obroty	204 762		541 111		610 925		583 412		597 674		665 598	
Wielka Brytania												
Import	279 269	7,5	355 334	5,9	407 074	6,0	472 535	6,3	418 130	5,3	329 010	4,0
Eksport	311 655	8,5	395 494	7,5	416 221	6,9	415 728	6,3	451 150	6,4	513 960	6,1
Saldo	+32 386		+40 160		+9147		-56 807		+33 020		+184 950	
Obroty	590 924		750 828		823 295		888 263		869 280		842 970	
	mln zł	%	mln	%	mln	%	mln	%	mln	%	mln	%
Kraje RWPG												
Import	2263,1	60,7	3474,4	58,1	3853,5	57,1	4633,3	61,4	4969,2	62,8	4895,6	59,1
Eksport	2128,2	57,9	2914,1	55,0	3419,2	56,9	3848,9	58,2	4194,9	59,2	5039,6	60,1
Saldo	-134,9		-560,3		-434,3		-784,4		-774,3		+144	

Tabela 1 cd.

	1955		1960		1961		1962		1963		1964	
	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%
Kraje EWG*												
Import	376,3	10,1	587,2	9,8	534,3	7,9	524,5	7,0	633,7	8,0	725,6	8,8
Eksport	233,9	10,6	523,7	9,9	579,6	9,6	651,8	9,9	798,2	9,6	881,1	9,5
Saldo	-142,4		-63,5		+45,3		+127,3		+164,5		+155,5	
	1965		1966		1967		1968		1969		1970	
	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%
Włochy												
Import	196 775	2,1	280 624	2,8	262 282	2,5	355 146	3,1	366 049	2,9	292 955	2,0
Eksport	224 494	2,5	223 083	2,5	269 181	2,7	306 560	2,7	352 633	2,8	453 242	3,2
Saldo	+27 719		-57 541		+6899		-48 586		-13 416		+160 287	
Obroty	421 269		503 707		531 463		661 706		718 682		746 197	
Francja												
Import	141 124	1,5	237 274	2,4	248 769	2,4	368 289	3,2	376 935	2,9	352 110	2,4
Eksport	120 167	1,3	144 355	1,6	154 132	1,5	164 328	1,4	191 861	1,5	239 469	1,7
Saldo	-20 957		-92 919		-94 637		-203 961		-185 074		-112 641	
Obroty	261 291		381 629		402 901		532 617		568 796		591 579	
RFN												
Import	325 968	3,5	239 210	2,4	374 985	3,5	471 544	4,1	504 877	3,9	572 540	4,0
Eksport	404 319	4,5	440 133	4,8	424 730	4,2	471 111	4,1	509 480	4,1	722 991	5,1
Saldo	+78 351		+200 923		+49 745		-433		+4603		+150 451	
Obroty	730 287		679 343		799 715		942 655		1 014 357		1 295 531	

	1965		1966		1967		1968		1969		1970	
	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%
Wielka Brytania												
Import	385 516	4,1	640 197	6,4	712 067	6,7	699 590	6,1	735 815	5,7	763 596	5,3
Eksport	509 907	5,7	580 197	6,4	590 451	5,8	588 253	5,1	554 141	4,4	608 658	4,3
Saldo	+124 391		-60 000		-121 616		-111 337		-181 674		-154 938	
Obroty	895 423		1 220 394		1 302 518		1 287 843		1 289 956		1 372 254	
	mln zł	%	mln	%	mln	%	mln	%	mln	%	mln	%
Kraje RWPG												
Import	5775,1	61,7	6003,5	60,2	6632,9	62,7	6994,3	61,3	8074,7	62,9	9488,2	65,8
Eksport	5279,7	59,2	5080,4	55,9	6015,8	59,5	7042,2	61,6	7777,8	61,9	8588,0	60,5
Saldo	-495,4		-923,1		-617,1		47,9		-296,9		-900,2	
Kraje EWG*												
Import	822,1	8,8	927,0	9,3	1075,1	10,2	1436,2	12,6	1503,8	11,7	1479,1	10,3
Eksport	881,1	9,9	965,3	10,6	1006,9	10,0	1134,3	9,9	1244,7	9,9	1633,0	11,5
Saldo	+59		+38,3		-68,2		-301,9		-259,1		-153,9	

* Do 1972 r. w składzie: Belgia, Francja, RFN, Holandia, Luksemburg i Włochy.

Źródło: *Rocznik statystyczny handlu zagranicznego 1970*, Warszawa 1970, tab. 14–15, s. 21–33; *Rocznik statystyczny handlu zagranicznego 1971*, Warszawa 1971, tabl. 13–14, s. 37; *Rocznik statystyczny handlu zagranicznego 1968*, Warszawa 1969, tab. 12, s. 20–23; *Rocznik statystyczny handlu zagranicznego 1965*, Warszawa 1966, tab. 11–12, s. 20–27; *Rocznik statystyczny handlu zagranicznego 1967*, Warszawa 1968, tab. 12, s. 20–22; *Statystyka handlu zagranicznego 1964*, Warszawa maj 1965, tab. 7, s. 18–21; *Statystyka handlu zagranicznego. Import i eksport towarów według krajów 1963*, Warszawa czerwiec 1964, tab. 12, s. 8–15; AAN, KC PZPR, 1354, mf B 49790, Notatka w sprawie perspektyw wymiany handlowej z Włochami na okres 1970–1975, Warszawa 3 XI 1969, k. 3; M. Paszkowski, *Polska–Włochy. Gospodarka stosunki ekonomiczne*, Warszawa 1972, s. 124.

Generalnie można stwierdzić, że Włochy były jednym z najważniejszych partnerów wymiany handlowej Polski. W 1969 r. obroty handlowe z nimi stanowiły blisko 3% całości obrotów polskiego handlu zagranicznego z rozwiniętymi

krajami kapitalistycznymi. W 1966 r. Włosi zajęli czwarte miejsce (po Wielkiej Brytanii, RFN i USA) w polskim eksporcie do krajów kapitalistycznych i drugie miejsce w imporcie z tej grupy państw. Jednocześnie Polska zajmowała w latach sześćdziesiątych czołowe miejsce w obrotach handlowych tego kraju z państwami bloku wschodniego⁸.

Tabela 2

Kraje socjalistyczne w obrotach handlu zagranicznego Włoch w latach 1960 i 1965
(w mln dolarów)

Nazwa kraju	Import Włoch z		Eksport Włoch do	
	1960	1965	1960	1965
ZSRR	125	181	79	98
ChRL	24	38	40	56
Polska	37	61	20	50
Rumunia	31	61	16	47
Węgry	19	52	39	37
Czechosłowacja	23	36	17	42
Bułgaria	14	31	8	33
NRD	14,5	14,2	7	16
Jugosławia	80	143	105	144

Źródło: AMSZ, 43/70, Stosunki Włoch z krajami kapitalistycznymi (polityczne i gospodarcze) [1966], k. nlb.

W tym samym okresie dział Polski w obrotach włoskiego handlu zagranicznego był niewielki (eksport – ok. 0,5–0,7%, import: 0,7–0,8%)⁹. Mimo to w ocenach włoskich kół rządowych poziom wymiany z początków lat sześćdziesiątych był ważnym argumentem o charakterze politycznym: chodziło o zwiększenie związków („zakotwiczenie”) Polski z Zachodem również za pomocą wymiany handlo-

⁸ Do 1972 r. w składzie: Belgia, Francja, RFN, Holandia, Luksemburg i Włochy.

⁹ AMSZ, 4/71, Materiały do wizyty Edwarda Ochaba we Włoszech 6–8 IV 1967. Notatka o aktualnym stanie polsko-włoskich stosunków handlowych, opracowana przez Ministerstwo Handlu Zagranicznego, k. nlb.; G. Bernatowicz, *op. cit.*, s. 96–104.

wej i w perspektywie rozluźnienie nieco zależności od ZSRR¹⁰. Ponadto sądzili oni, że wśród państw bloku wschodniego PRL zainteresowana jest rozwojem stosunków gospodarczych z Włochami również dlatego, że w ten sposób następuje zmniejszenie dominacji Niemiec Zachodnich w polskim handlu zagranicznym¹¹. Te polityczne argumenty miały sprzyjać wzrostowi wzajemnych obrotów.

W latach 1961–1965 wywóz maszyn i urządzeń do Włoch był stosunkowo niewielki (ok. 2% jego wartości). Największy eksport towarów inwestycyjnych w tym pięcioleciu miał miejsce w 1963 r., osiągając wartość prawie 8,1 mln zł dew. (4,3% jego wartości). Najważniejszą pozycję stanowiły obrabiarki (3,1 mln zł dew.) i narzędzia, zapoczątkowano sprzedaż radiatorów, konstrukcji stalowych i ciągników. Wyniku tego nie dało się powtórzyć w latach 1964–1965 ze względu na małą konkurencyjność polskiej produkcji i recesję gospodarczą we Włoszech. W eksporcie surowców i półfabrykatów odnotowano spadek z 34,5% w 1961 do 18,2% w 1965 r. Decydujące znaczenie dla kształtowania się wielkości wywozu w tej grupie towarowej miał spadek sprzedaży węgla (1961 – 1 023 tys. t., 1965 – 423 tys. t.). W latach 1964–1965 nie eksportowaliśmy do Włoch w ogóle wyrobów hutniczych, podczas gdy w 1963 r. wpływy z tego tytułu przekroczyły 7 mln zł dew.

O wielkości eksportu polskiego do Włoch decydowały wówczas przede wszystkim artykuły rolno-spożywcze. Wpływy z tego tytułu systematycznie wrosły (od 81,3 mln zł dew. w 1961 r. do 168,9 mln zł dew. w 1965 r., co stanowiło od 62,6% do 75,3% całego eksportu na rynek włoski. W wyniku wprowadzania wspólnej polityki rolnej EWG i stosowania przepisów protekcyjnych, niekorzystnych dla państw spoza Wspólnoty spadł eksport do Włoch takich towarów jak masło (z 3115 t. w 1964 r. do 36 t. w 1965 r.) i jaja (z 532 mln szt. w 1961 r. do 123 mln szt. w 1965 r.). Wysokowartościowy eksport rolny w 1965 r. stanowiła sprzedaż mięsa wołowego, na które było duże zapotrzebowanie rynku włoskiego.

W zakresie importu z Włoch w tym pięcioleciu pozycją systematycznie wznoszącą, przekraczającą w każdym roku 30% jego wartości ogółem były towary inwestycyjne (w 1963 r. 66,5 mln zł dew., tj. 47,3% wartości importu). Wpłynęły na to przede wszystkim zakupy urządzeń dla przemysłu chemicznego. Włosi byli we wszystkich tych latach tradycyjnym dostawcą obrabiarek, łożysk, pomp i sprzężarek, urządzeń dla hutnictwa, maszyn włókienniczych, maszyn dla przemysłu spożywczego itp. Import surowców i półproduktów był wówczas wysoki i wynosił zwykle (poza rokiem 1963) ponad 50% całego przywozu. Import towarów rolno-spożywczych wykazywał dość duże wahania (od ok. 15% w 1961 r.

¹⁰ G. Bernatowicz, *op. cit.*, Warszawa 1990, s. 97.

¹¹ Archivio del Ministero degli Affari Esteri – Roma [dalej: AMAER], Direzione Generale Affari Politici [dalej: DGAP], Uff. IV (II versamento), pacco 144, Telespresso 42/19328, Roma, 25 IX 1962, k. nlb.

i 1963 r. do około 8% w pozostałych latach) i obejmował przede wszystkim zboże i ryż oraz tradycyjnie – cytryny¹².

Jak ta struktura handlu zagranicznego z Włochami zmieniała się latach 1966–1970? Podstawowe informacje na ten temat zawarte zostały w tab. 3.

Tabela 3

Struktura handlu zagranicznego Polski z Włochami w latach 1966–1970

	1966	1967	1968	1969	1970 (I–X)
Eksport ogółem, w tym:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I. maszyny i urządzenia	2,5	3,0	3,2	4,7	4,8
II. surowce i półfabrykaty	29,0	32,1	42,3	39,4	38,5
III. towary rolno-spożywcze	63,6	59,5	49,2	50,7	50,0
IV. towary konsumpcyjno-przemysłowe	4,9	5,4	5,3	5,2	6,7
Import ogółem, w tym:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I. maszyny i urządzenia	41,5	40,5	59,4	53,0	48,2
II. surowce i półfabrykaty	47,4	44,9	30,8	35,7	41,2
III. towary rolno-spożywcze	7,1	10,3	6,5	8,2	6,3
IV. towary konsumpcyjno-przemysłowe	4,0	4,3	3,3	3,1	4,3

Źródło: AMSZ, 47/77, w. 6, Problematyka polsko-włoskich stosunków gospodarczych (Tezy do rozmów tow. Ministra Stefana Jędrzychowskiego z przedstawicielami Rządu włoskiego [1973], k. nlb.; M. Paszkowski, *op. cit.*, s. 129.

¹² ACS, Aldo Moro, busta 68, Visita del Ministro del commercio Estero Polacco, Witold Trąpczyński, Appunto del MAE, Roma 10 II 1964, k. nlb.

Po raz pierwszy od 1958 r. saldo wymiany z Włochami było dla Polski ujemne w 1966 r., co wynikało z bardzo dużego wzrostu importu przy niskim eksporcie. Zmniejszyły się przede wszystkim dostawy do Włoch mięsa i koni roboczych. Był to efekt ograniczeń, wynikających ze wspólnej polityki rolnej EWG. Rzym w lipcu 1966 r. zastosował przepisy o pobieraniu dodatkowych opłat wyrównawczych przy imporcie żywca i mięsa wołowego z krajów spoza Wspólnoty, co zmusiło stronę polską do zahamowania na dwa miesiące dostaw tych towarów na rynek włoski. Spowodowało to zmniejszenie wpływów dewizowych szacowane na 10 mln dolarów. W 1966 r. nastąpił skokowy wzrost eksportu towarów z działu surowce i półfabrykaty (z 18,2% w 1965 r. do 29%) co było przede wszystkim efektem sprzedaży po raz pierwszy na rynku włoskim polskiej siarki (prawie 41 tys. t. za 2,7 mln dolarów). W tymże roku strona polska dokonała dużych zakupów nawozów potasowych, ogumienia, cytrusów, artykułów chemicznych i wyrobów hutniczych z metali nieżelaznych (druć miedziany). Zwiększenie importu z Włoch dla zrównoważenia wzajemnych obrotów było warunkiem stawianym przez Rzym w rozmowach handlowych. W zamian Warszawa miała uzyskać częściową liberalizację polskiego eksportu¹³.

Struktura handlu zagranicznego PRL z Włochami w latach 1966–1970 uległa pewnej poprawie. Widać to zwłaszcza przy analizie wskaźników eksportu rolno-spożywczego do Włoch. Przy niewiele zmieniających się wartościach nominalnych udział tej grupy towarów zmalał w stosunku do całego eksportu z ponad 75% w latach 1964–1965 do około 50% w latach 1969–1970. Osiągnięcie lepszych wyników polskiego handlu w tym dziale wymiany handlowej utrudniały wysokie cła, które dotyczyły szczególnie mocno eksport polskiego bydła opasowego.

Wartość polskiego wywozu do Włoch wzrosła w latach 1964–1969 o ponad 69% i było to najwyższe tempo wśród głównych partnerów handlowych z krajów kapitalistycznych. Tylko w 1969 r. wyniosło ono 15,3%. Tempo wzrostu eksportu działów: I (maszyny i urządzenia) i IV (towary konsumpcyjno-przemysłowe) kształtowało się na poziomie odpowiednio: 217,3%, i 109% i przewyższało pod tym względem dział III (towary rolno-spożywcze – 14%); był to efekt ich niskiego poziomu wyjściowego. Tempo eksportu działu II (surowce i półfabrykaty) wzrosło wówczas o 109%¹⁴. Poważny przyrost importu z Włoch w latach 1966–1968 był rezultatem uzyskanych kredytów¹⁵.

¹³ AMSZ, 43/70, Tajna notatka informacyjna, Warszawa, lipiec 1966, k. nlb.; *ibidem*, Tajna notatka Ministerstwa Handlu zagranicznego w sprawie polsko-włoskiej wymiany handlowej, Warszawa, 14 IX 1965, k. nlb.; ACS, Aldo Moro, busta 10, Relazioni economiche e commerciali con la Polonia, Roma 18 I 1965, k. nlb.

¹⁴ AMSZ, 43/70, w. Tajna notatka informacyjna...; *ibidem*, 4/71, Materiały do wizyty...

¹⁵ AMSZ, 28/76, w. 12, Raport Ambasady PRL w Rzymie za okres marzec 1969 – marzec 1970, k. nlb.; AMSZ 47/77, w. 6, Syntetyczna notatka w sprawie rozwoju i aktualnego stanu polsko-włoskich obrotów handlowych [1970], k. nlb.

W roku 1970 strona polska osiągnęła rekordowo dodatnie saldo wymiany handlowej z Włochami (160 287 zł dew.) w efekcie nie tylko wyjątkowo dużego wzrostu polskiego eksportu, ale również nienotowanego od 1967 r. spadku importu z Włoch. Było to spowodowane zakończeniem dużych dostaw polskich zakupów inwestycyjnych (statki, obiekty przemysłowe) kontraktowanych w latach poprzednich, a przede wszystkim konsekwencją sytuacji, w jakiej znalazł się włoski handel zagraniczny w 1970 r. w wyniku tzw. gorącej jesieni 1969 r. W 1970 r. włoskie saldo handlu zagranicznego osiągnęło rekordowo ujemną wartość. Te ogólne trudności ujawniły się również w przypadku eksportu do Polski. Włosi partnerzy częściej niż wcześniej nie dotrzymywali uzgodnionych terminów dostaw, wydłużali je lub wręcz nie dysponowali wolną masą towarową. Towary włoskie przestały być w wielu wypadkach konkurencyjne cenowo, zwłaszcza w tych sektorach, gdzie wzrosły znacznie koszty wytwarzania (nałożenie się zwyczajki cen surowców na stosunkowo wysokie podwyżki płac robotniczych). Nie dotyczyło to zresztą tylko towarów przemysłowych: ceny na włoskie cytryny stały się wyższe (z wyjątkiem Algierii) od cen oferowanych przez inne kraje w basenie Morza Śródziemnego. W tej sytuacji Polska zakupiła ich we Włoszech o prawie połowę mniej niż we wcześniejszych latach¹⁶.

Współpraca przemysłowa

Jedną z najważniejszych form relacji gospodarczych między oboma państwami była kooperacja przemysłowa. Formalne ramy nadano jej po podpisaniu wzmiankowanej już umowy z 14 lipca 1965 r. Jej realizacja nie przebiegała zbyt dynamicznie, ale przyniosła pewne efekty. Aktywizacja tej formy współpracy była głównym celem umowy z 18 lutego 1970 r. Uzgodniono w niej, że dostawy kooperacyjne nie będą podlegać włoskim ograniczeniom ilościowym oraz przewidziano ułatwienia dla współpracy na rynkach trzecich¹⁷.

Ten typ współpracy był trudny z wielu względów, wynikających przede wszystkim z różnic systemów gospodarczych. Po pierwsze, problemy wynikały z generalnych regulacji kontaktów handlowych Zachodu z krajami bloku wschodniego. Współpraca taka natrafiała na bariery celne, ograniczenia regulacjami kontyngentowymi, na brak systemu ulg podatkowych. Duża część winy za dalece niezadowalający stan współpracy leżała jednak również po stronie polskich kooperantów. Ich produkty często nie spełniały zachodnich norm jakości, a dostawy nie były dostatecznie elastyczne, aby dostosować się do wymo-

¹⁶ Archiwum Akt Nowych [dalej: AAN], Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej [dalej: KC PZPR], 1354, mflm B 49790, Notatka w sprawie perspektyw wymiany handlowej z Włochami na okres 1970–1975, Warszawa 3 XI 1969, k. 2–4; AMSZ, 47/77, w. 6, Problematyka polsko-włoskich stosunków gospodarczych (Tezy do rozmów tow. Ministra Stefana Jędrzychowskiego z przedstawicielami Rządu włoskiego [1973]), k. nlb.

¹⁷ AMSZ, 47/77, w. 6, Problematyka polsko-włoskich...

gów rynkowych. Do tego dochodziła uciążliwa biurokracja: sprawy wynikające z umowy kooperacyjnej prowadzone były przez różne polskie ośrodki i resorty¹⁸. Mimo to osiągnięto na tym polu wiele sukcesów.

Stosunkowo dobrze rozwijała się kooperacja między Centralą Handlu Zagranicznego (CHZ) CENTROZAP a włoskim koncernem AMMI przy budowie huty tlenku cynku na Sardynii i w zakresie wykonywanych przez polskich specjalistów robót górniczych przy równoczesnych dostawach polskiego sprzętu, zapoczątkowana już w 1966 r. tj. przed powstaniem grupy górniczej w ramach polsko-włoskiej Komisji Mieszanej, powołanej umową z 14 lipca 1965 r. W listopadzie 1969 r. zawarty został kontrakt na produkcję przez Zakłady Wytwórcze Elementów Automatyki Przemysłowej „Polna” w Przemysłu dla włoskiej filii firmy WORTHINGTON silowników o wartości 230 tys. zł dewizowych z przeznaczeniem na rynek włoski i Europy Zachodniej. W lipcu 1969 r. podpisany został kontrakt między CHZ Uniwersal a Gruppo Industriale Elettrodomestici ITALELECTRO w Mediolanie na dostawę przez Fabrykę Wyrobów Emaliowanych w Radomiu na rynek włoski kuchenek gazowych wyprodukowanych w Polsce w oparciu o licencję oraz kompletne oprzyrządowanie importera. CENTROZAP zawarł również wiele umów z różnymi firmami włoskimi na kooperacyjne dostawy zbiorników do paliw płynnych. CHZ Polimex i SNAM – Progetti porozumiały się co do kooperacyjnych dostaw zbiorników do paliw płynnych. Istotne znaczenie w kooperacji polsko-włoskiej spełniały wówczas kontrakty CHZ POLMOT z firmą F.A.T.A. z Turynu na dostawę przenośników dwusuwowych. F.A.T.A. zaprojektowała i dostarczyła urządzenia transportu wewnętrznego dla FSO-Żerań¹⁹.

Jednak tą gałęzią współpracy, która zdominowała polsko-włoskie kontakty kooperacyjne i gospodarcze w ogóle, i która stała się wkrótce emblematyczna dla stosunków Polski i Włoch, była motoryzacja. Koncern Fiata, niezrażony fiaskiem współpracy w tej dziedzinie z lat czterdziestych, postanowił zainteresować się rynkami wschodnimi, w tym polskim. Równocześnie w Warszawie stopniowo torowało sobie drogę przekonanie o konieczności uruchomienia produkcji nowego samochodu osobowego, który zastąpiłby wysłużoną „Warszawę”. Jak ustalił Hubert Wilk, już w końcu lat pięćdziesiątych dyskutowano nad zakupem odpowiedniej licencji, gdyż tylko takie rozwiązanie mogło doprowadzić do szybkiego uruchomienia montażu gotowych pojazdów. Dyskutowano (zarówno w rozmowach dwustronnych, jak i w ramach Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej) możliwość produkcji takiego samochodu w kooperacji z Czechosłowacją i NRD, ale nie osiągnięto porozumienia. W połowie lat sześćdziesiątych zaczęto więc poważnie zastanawiać się nad odnowieniem współpracy z Fiatem.

¹⁸ G. Bernatowicz, *op. cit.*, s. 110.

¹⁹ AMSZ, 47/77, w. 6, Problematyka polsko-włoskich...; AMSZ, 27/76, w. 7, Notatka w sprawie stanu...

Początkowo rozważano podjęcie jej przy udziale jugosłowiańskich zakładów Czerwona Zastava w Kragujevacu, gdzie rozpoczęto wówczas produkcję fiatowskiego modelu 1300/1500 równocześnie z fabryką koncernu w Turynie. Jednak warunki postawione przez stronę jugosłowiańską (ograniczenia w eksporcie, problemy w porozumieniu w kwestii produkcji poszczególnych części nowego auta) spowodowały, że zdecydowano się na podjęcie rozmów dwustronnych z władzami Fiata.

Na rozpoczęcie tych negocjacji z pewnością pewien wpływ miały również wieści z za wschodniej granicy. Na początku lat sześćdziesiątych we współpracę z Fiatem mocno zaangażował się ZSRR. Rozmowy dotyczyły produkcji w ZSRR na licencji włoskiej modelu 124, który już wkrótce w Europie Wschodniej funkcjonował pod nazwą VAZ albo Żiguli, a na rynkach zachodnich jako Łada. Samochód miał być produkowany w zakładach Togliatti. Odpowiedni kontrakt został zawarty w kwietniu 1966 r.²⁰

Umowę między Centralą Handlu Zagranicznego Przemysłu Motoryzacyjnego (CHZPM) „Motoimport” a koncernem w Turynu zawarto ostatecznie 22 grudnia 1965 r. Została zatwierdzona przez Radę Ministrów w kwietniu następnego roku. Koszt opłat licencyjnych wyniósł 2,5 mln dolarów, a opracowanie projektu fabryki i dokumentacji wyceniono na 2260 mln dolarów. Umowa pozwalała na produkcję nowego modelu samochodu w Polsce. Fiat miał dostarczyć niezbędnej dokumentacji zakładów, specyfikację poszczególnych elementów, maszyny i urządzenia do spawania i montażu. Duża część wyposażenia pochodziła z Wielkiej Brytanii. Włoska firma Tuzzi zaopatrzyła FSO w urządzenia odlewni. Niektóre urządzenia importowano z NRD, USA, ZSRR i RFN. Wraz z licencją na model 1300/1500 Polska zakupiła wysłużoną linię produkcyjną silników do tego pojazdu, która była przez Włochów właśnie wycofywana z turyńskiej fabryki. Samochód produkowany w Polsce mógł być eksportowany do wszystkich krajów poza Włochami i sprzedawany przez agencje lub oddziały FIATA. Umowie towarzyszyło porozumienie kredytowe. Spłata licencji mogła odbywać się poprzez zakupy dokonywane w Turynie. Włosi zobowiązali się również do modernizacji FSO na Żeraniu, gdzie umiejscowiono produkcję nowego modelu. W drugiej połowie 1966 r. we Włoszech rozpoczęły się szkolenia polskich pracowników²¹.

Już w maju 1966 r. w aneksie do umowy z Fiatem ustalono, że nadwozie nowego samochodu montowanego w Polsce pochodzić miało od produkowanego od 1964 r. modelu 125, ale z wykorzystaniem silników wcześniejszych generacji, które miały lepiej sprawdzać się w kraju o nielicznych dobrych drogach

²⁰ AMSZ, 27/76, w. 7, Notatka w sprawie stanu...; S. Rudnik, *op. cit.*, s. 113–114; G. Bernatowicz, *op. cit.*, s. 112.

²¹ *Fiat w Polsce (sprzedaż licencji). Materiały szkoleniowe Instytutu Organizacji Zarządzania i Doskonalenia Kadr*, Warszawa 1980, s. 5–6.

i z ograniczoną siecią serwisu, niż dużo bardziej skomplikowane silniki montowane w wersji włoskiej tego samochodu. Fiat planował zakończenie produkcji Fiata 125 (i faktycznie tak uczynił) w 1967 r. Powstał więc samochód-hybryda, niemający swego odpowiednika gdzie indziej (dlatego nazwano go 125p). Pierwszy egzemplarz tego samochodu wyprodukowano w FSO 28 listopada 1967 r., wyłącznie z części włoskich. W 1968 r. fabrykę opuściło 7100 sztuk tych samochodów, w 1969 r. – 14 700, a w 1970 r. – 32 000²².

Ważnym elementem powiązań kooperacyjnych z Fiatem była produkcja części samochodowych. Początkowo koncern ograniczał się do zakupu w Polsce półsurowców (wlewki, kręgi). Kolejny kontrakt przewidywał dostawy korpusów silników, wałków, skrzyni biegów, kolektorów wdechowych oraz cewek zapłonowych o łącznej wartości 540 tys. zł dewizowych. Ponadto Fiat złożył w lipcu 1970 r. zapytanie ofertowe na części silników samochodowych (pompy) o łącznej wartości 2600 tys. zł dewizowych²³. Współpraca z Fiatem była więc coraz bardziej owocna i coraz mniej jednostronna. Jej szczytowy rozwój nastąpił w kolejnej dekadzie.

Konkluzje

Analiza przemian w relacjach gospodarczych PRL i Włoch skłania do kilku podstawowych wniosków.

1. Z poczynionych ustaleń wynika, że „nowe otwarcie” w tych stosunkach następuje na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych. Znajduje to wyraz zarówno w podpisywanych umowach (w 1958 i w 1960 r.), jak też stopniowym zwiększeniu obrotów handlowych. Kolejne etapy tej współpracy wyznaczają umowy: z 14 lipca 1965 r. (o współpracy gospodarczej, przemysłowej i technicznej) i z 18 lutego 1970 r. (o stosunkach handlowych i gospodarczych).
2. Obroty handlowe z Włochami w 1969 r. stanowiły blisko 3% całości obrotów polskiego handlu zagranicznego z rozwiniętymi krajami kapitalistycznymi. W 1966 r. Włosi zajęli czwarte miejsce (po Wielkiej Brytanii, RFN i USA) w polskim eksporcie do rozwiniętych krajów kapitalistycznych i drugie miejsce w imporcie z tej grupy państw. Polska eksportowała wówczas do Włoch głównie towary rolno-spożywcze oraz surowce (węgiel, siarka) a importowała maszyny i urządzenia oraz półfabrykaty hutnicze i chemiczne.

²² H. Wilk, *Próba modernizacji polskiego przemysłu maszynowego w drugiej połowie lat 60. Przypadek fiata 125p*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” 2016, t. 76, s. 411–437; *Fiat w Polsce (sprzedaż licencji)*..., s. 8–9; AAN, Komisja Planowania przy Radzie Ministrów [dalej: KP], 186/5, Informacja ministra handlu zagranicznego w sprawie zawarcia umowy o współpracę z firmą FIAT, bd, k. nlb.

²³ H. Wilk, *op. cit.*; *Fiat w Polsce (sprzedaż licencji)*..., s. 8–10.

3. W latach sześćdziesiątych władze PRL zdecydowały się na duże zakupy inwestycyjne we Włoszech. W 1965 r. zawarto porozumienie z Fiatem na produkcję z Polsce samochodu średniolitrażowego (Fiat 125p), połączone z dużym kredytem. Współpraca z turyńskim koncernem była najbardziej rozpoznawalnym elementem polsko-włoskiej kooperacji przemysłowej w tym okresie.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne:

Archivio Centrale dello Stato, Rzym

Presidenza del Consiglio dei Ministri, Ufficio Consigliere Diplomatico, busta 33, Ministerio degli Affari Esteri Direzione Generale degli Affari Economici; Aldo Moro, busta 10, 68.

Archivio del Ministero degli Affari Esteri, Rzym

Direzione Generale Affari Politici, Uff. IV (II versamento), pacco 144.

Archiwum Akt Nowych w Warszawie

Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych

22/76, w. 6, 23/76, w. 8, 27/76, w. 7, 46/77, w. 4, 4/71, 43/70, 47/77, w. 6, 28/76, w. 12.

Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, 1354, mflm B 49790; Komisja Planowania przy Radzie Ministrów, 186/5.

Źródła drukowane:

Rocznik statystyczny handlu zagranicznego 1965, Warszawa 1966.

Rocznik statystyczny handlu zagranicznego 1967, Warszawa 1968.

Rocznik statystyczny handlu zagranicznego 1968, Warszawa 1969.

Rocznik statystyczny handlu zagranicznego 1970, Warszawa 1970.

Rocznik statystyczny handlu zagranicznego 1971, Warszawa 1971.

Statystyka handlu zagranicznego 1964, Warszawa maj 1965.

Statystyka handlu zagranicznego. Import i eksport towarów według krajów 1963, Warszawa czerwiec 1964.

Opracowania:

Bernatowicz G., *Stosunki polsko-włoskie 1944–1989*, Warszawa 1990.

Długosz S., Szczepaniec W., *Stosunki handlowe Polski z rozwiniętymi krajami kapitalistycznymi*, Warszawa 1974.

Fiat w Polsce (sprzedaż licencji). Materiały szkoleniowe Instytutu Organizacji Zarządzania i Doskonalenia Kadr, Warszawa 1980.

Jarosz D., *Władze polskie wobec problemu roszczeń finansowych w stosunkach z Włochami w latach 1945–1956*, „Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX wieku” 2013, t. 11.

Jarosz D., Pasztor M., *Skazani na podległość. Z dziejów stosunków polsko-włoskich 1945–1958*, Warszawa 2013.

Paszkowski M., *Polska–Włochy. Gospodarka stosunki ekonomiczne*, Warszawa 1972.

Rudnik S., *Stosunki polsko-włoskie w latach 1945–1975*, Słupsk 1978.

Szczepanik K., *Polsko-włoskie stosunki gospodarcze*, „Stosunki Międzynarodowe” 1989, nr 3.

Wilk H., *Próba modernizacji polskiego przemysłu maszynowego w drugiej połowie lat 60. Przypadek fiata 125p*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” 2016, t. 76.

Dariusz Jarosz

THE MAIN PROBLEMS OF POLISH-ITALIAN ECONOMIC COOPERATION IN THE YEARS 1959–1970

A new opening in Polish-Italian economic relations took place at the turn of the fifties and sixties. As a result of this opening, there are contracts signed in 1958 and 1960 and a gradual increase in trade turnover. The next stages of this cooperation were: the agreement of 14 July 1965 (on economic, industrial and technical cooperation) and 18 February 1970 (on trade and economic relations).

Trade turnover with Italy in 1969 represented nearly 3% of total turnover of Polish foreign trade with developed capitalist countries. In 1966, Italy took the fourth place (after Great Britain, Germany and the USA) in Polish exports to capitalist developed countries and second place in imports from this group of states. Poland exported mainly to agri-food and raw materials (coal, sulfur) and imported machinery and equipment as well as metallurgical and chemical blanks.

In the 1960s, the Polish authorities decided to invest heavily in Italy. In 1965, the Polish authorities signed an agreement with Fiat for the production of a mid-range car (Fiat 125p) in Poland, which resulted in a large loan. Cooperation with the Turin concern was the most recognizable element of Polish-Italian industrial cooperation during this period.

Keywords: Polish-Italian economic relations 1959–1970, Fiat in Poland, Polish-Italian trade exchange 1959–1970, Small Automobile Factory.